स्थानीय राजपत्र

खण्ड : २ **संख्या : ५** **मिति : २०७५।०२।२७**

भाग- २
सुनिल स्मृति गाउँपालिका
सुलीचौर, रोल्पा प्रदेश नं. ५, नेपाल

विपद व्यवस्थापन कोष संचालन तथा व्यवस्थापन कार्यविधि,२०७५

पारित मिति : २०७५।०२।२७

प्रस्तावना :

सुनिल स्मृति गाउँपालिकाको सिप आर्थिक, सामाजिक, मानवीय तथा भौतिक संरचनाहरुको क्षतिलाई न्यूनीकरण, रोकथाम तथा पुनःस्थापनाका लागि नेपालको संविधानको अनुसूची- ८ तथा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को परिच्छेद-३ को दफा ११ को उपदफा २ बमोजिम विपद व्यवस्थापन कोष सञ्चालन कार्यविधि, २०७५ तयार गरी लागु गरिएको छ ।

उद्देश्य :

(क) विपदमा परेका पीडितलाई उद्धार र पुनःस्थापना गर्ने कार्यका लागि सबै सरकारी तथा गैरसरकारी क्षेत्रको सहयोगमा जनसहभागिता समेत जुटाउनु ।

(ख) विपदका लागि अत्यधिक जोखिम क्षेत्र पहिचान तथा नक्साङ्कन गरी जनचेतना अभिबृद्धि गर्नु ।

(ग) विपदको जोखिमलाई न्यूनीकरण गर्न समयसापेक्ष नीतिगत र संस्थागत संयन्त्रमा सुधार गर्नु ।

(घ) विपदबाट पीडित पक्षलाई आधारभूत आवश्यकताका लागि तत्कालै राहत उपलब्ध गराउनु ।

(ङ) विकास निर्माण तथा भौतिक संरचनाको निर्माण गर्नु अघि वातावरणमैत्री प्रणालीमा जोड दिन जनचेतना जगाउनु ।

(च) विपदको जोखिम न्यूनीकरणको लागि उपयुक्त सूचना प्रकोप पूर्वको तयारीका लागि उपलब्ध गराउनु ।

(छ) विपदका लागि लागु हुने प्रयास रोकथाममूलक नवनाई उपचारमूलक बनाउनु ।

(ज) विपदसम्बन्धी सूचना दिने प्रविधिको व्यवस्थापन तथा व्यवस्थापन गर्नु ।

परिच्छेद- एक

प्रारम्भिक : १

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ :

(१) संक्षिप्त नाम : यस कार्यविधिको नाम 'विपद व्यस्थापन तथा कोष सञ्चालन कार्यविधि, २०७५' रहेकोछ ।

(२) यो कार्यविधि सुनिल स्मृति गाउँपालिकाभर लागू हुनेछ ।

(३) यो कार्यविधि तुरुन्तै प्रारम्भ हुनेछ ।

२. परिभाषा : विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस कार्यविधिमा,

(क) 'कोष' भन्नाले दफा ५ बमोजिमको विपद व्यस्थापन कोष सम्झनुपर्छ ।

(ख) 'गैरप्राकृतिक विपद' भन्नाले महामारी, अनिकाल, डढेलो, कीट वा सूक्ष्म जीवाणु आतङ्क, पशु तथा चराचुरुङ्गीमा हुने फ्लू, सर्पदंश, जनावर आतङ्क, खानी, हवाई, सडक, जल, औद्योगिक दुर्घटना, विषाक्त ग्याँस, रसायन वा विकीरण चुहावट, विषाक्त खाद्य सेवन, वातावरणीय प्रदूषण, वन विनाश वा भौतिक संरचनाको क्षति तथा प्रकोप उद्धार कार्यमा हुने दुर्घटना वा यस्तै अन्य गैरप्राकृतिक विपदलाई सम्झनुपर्छ ।

(ग) 'प्राकृतिक विपद' भन्नाले हिमपात, असिना, हिमपहिरो, हिमताल विस्फोटन, अतिवृष्टि, अनावृष्टि, बाढी, पहिरो तथा भू-स्खलन, डुबान, खडेरी, आँधी, हुरी, बतास, शीतलहर, तातो हावाको लहर, भूकम्प वा यस्तै अन्य प्राकृतिक

विपदबाट उत्पन्न जुनसुकै विपद सम्झनुपर्छ ।

(घ) 'विपद' भन्नाले कुनै स्थानमा आपतकालीन अवस्था सृजना भई जन वा धनको क्षतिको साथै जीपनयापन र वातावरणमा प्रतिकूल असर पर्ने प्राकृतिक वा गैरप्राकृतिक विपद सम्झनुपर्छ ।

(ङ) 'विपद् जोखिम न्यूनीकरण' भन्नाले विपदपूर्व गरिने जोखिमको विश्लषेण तथा मूल्याङ्कन, विपद रोकथाम वा विपदबाट हुने क्षतिको न्यूनीकरण तथा विकासका कार्यमा विपद जोखिमलाई कम गने सम्बन्धी कार्य सम्झनुपर्छ ।

(च) 'विपद पुनःर्लाभ' भन्नाले विपद्को घटनापछि गरिने पुनःर्निर्माण एवं पुनःर्स्थापनासँग सम्बन्धित कार्य सम्झनुपर्छ ।

(छ) 'विपद प्रतिकार्य' भन्नाले विपद्को घटना घट्नासाथ तत्कालै गरिने खोज, उद्धार एवं माहतसँग सम्बन्धित कार्य सम्झनुपर्छ र सो शब्दले विपद प्रति कार्यको पूर्व तयारीलाई समेत जनाउँछ ।

(ज) 'विपद व्यवस्थापन' भन्नाले विपद जोखिम न्यूनीकरण, विपद प्रतिकार्य र विपद पुनःर्लाभसँग सम्बन्धित सम्पूर्ण क्रियाकलापलाई सम्झनुपर्छ ।

(झ) 'सुरक्षा निकाय' भन्नाले नेपाली सेना, नेपाल प्रहरी, सशस्त्र प्रहरी बल नेपाल तथा राष्ट्रिय अनसुन्धान विभाग सम्झनुपर्छ ।

(ञ) 'गाउँपालिका विपद व्यस्थापन समिति' भन्नाले दफा ३ बमोजिमको गाउँपालिका विपद व्यवस्थापन समिति सम्झनुपर्छ ।

(ब) 'कार्यविधि' भन्नाले सुनिल स्मृति गाउँपालिकाको विपद व्यवस्थापन तथा कोष सञ्चालन कार्यविधि, २०७५ लाई बुझ्नुपर्छ ।

(भ) 'कोष सञ्चालन समिति' भन्नाले दफा ६ बमोजिमको समिति सम्झनुपर्छ ।

(म) 'कार्यालय' भन्नाले सुनिल स्मृति गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालयलाई सम्झनुपर्छ ।

(ट) 'गाउँपालिका' भन्नाले सुनिल स्मृति गाउँपालिकालाई सम्झनुपर्छ ।

परिच्छेद-दुई
विपद व्यवस्थापन समिति सम्बन्धी व्यवस्था

३. गाउँपालिका विपद व्यवस्थापन समिति :

(१) सुनिल स्मृति गाउँपालिकामा विपद व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यको लागि देहाय बमोजिमको गाउँपालिका विपद व्यवस्थापन समिति रहनेछ :

(क) गाउँ कार्यपालिकाको अध्यक्ष- अध्यक्ष

(ख) गाउँ कार्यपालिकाको उपाध्यक्ष- सदस्य

(ग) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत- सदस्य
(घ) वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन समितिको संयोजक- सदस्य
(ङ) स्वास्थ्य सम्बन्धी विषय हेर्ने गाउँपालिकास्थित प्रमुख- सदस्य
(च) गाउँपालिकास्थित सुरक्षा निकायका प्रमुखहरू- सदस्य
(छ) राष्ट्रिय मान्यता प्राप्त दलका गाउँपालिकास्थित प्रमुख वा प्रतिनिधि- सदस्य
(ज) नेपाल रेडक्रस सोसाइटीको गाउँपालिकास्थित प्रमुख- सदस्य
(झ) नेपाल पत्रकार महासंघको गाउँपालिकास्थित प्रमुख- सदस्य
(ञ) उद्योग वाणिज्य संघको गाउँपालिकास्थित प्रमुख- सदस्य
(ट) योजना, अनुगमन तथा तथ्याङ्क शाखा प्रमुख- सदस्य-सचिव

(२) गाउँपालिका विपद व्यस्थापन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :

(क) स्थानीय विपद व्यवस्थापन योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने,
(ख) गाउँपालिकालाई विपद् व्यवस्थापनका लागि बजेट विनियोजन गर्न लगाउने,
(ग) सरकारी, निजी एवं गैरसरकारी संस्था, स्थानीय स्वयंसेवक, सामाजिक परिचालक लगायत सम्बन्धीत सबै पक्षको समन्वय र संलग्नतामा विपद व्यस्थापन सम्बन्धी कार्य गर्ने, गराउने,
(घ) गाउँपालिकाका पदाधिकारी, कर्मचारी, स्वयंसेवक, सामाजिक परिचालक तथा समुदायलाई विपद व्यवस्थापन सम्बन्धमा प्रशिक्षण दिने व्यवस्था मिलाउने,
(ङ) भौतिक संरचना निर्माण गर्दा भवनसंहिता लगायत अन्य स्वीकृत निर्देशिका तथा मापदण्डको पालना गराउने,
(च) स्थानीय समुदायलाई विपदप्रति जागरुक बनाउन, विपद्सँग सम्बन्धित योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्न तथा विपद्को घटना हुनासाथ प्रतिकार्यका लागि परिचालन हुन वडा वा समुदायस्तरमा विपद पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य समिति गठन गर्ने,
(छ) विपद प्रतिकार्यका लागि आपतकालीन नमूना अभ्यास गर्ने, गराउने,
(ज) विपद प्रभावित क्षेत्रमा उद्धार तथा राहतको व्यवस्था गर्ने,
(झ) विपद व्यस्थापन सम्बन्धमा सार्वजनिक संस्था तथा व्यवसायिक प्रतिष्ठानले यस ऐन बमोजिम कार्य गरे नगरेको अनुगमन गर्ने,
(ञ) गाउँपालिकामा विपद व्यस्थापन सूचना प्रणाली तथा पूर्वचेतावनी प्रणालीको विकास र सञ्चालन गर्ने, गराउने,
(ट) गाउँपालिकामा आपतकालीन कार्यसञ्चालन केन्द्रको स्थापना र सञ्चालन गर्ने,
(ठ) विपदमा परी हराएका, बिग्रेका वा नष्ट भएका कागजातको यकिन तथ्याङ्क

अद्यावधिक गरी राख्न लगाउने,

(ङ) विपदबाट प्रभावित घरपरिवारको पहिचान, स्तर निर्धारण तथा परिचय पत्र वितरण गर्ने, गराउने,

(ढ) विपदको समयमा प्रयोग गर्न सकिने गरी उपकरणहरू तयारी हालतमा राख्न लगाउने,

(ण) विपद व्यवस्थापन सम्बन्धमा तोकिए बमोजिमका अन्य कार्य गर्ने, गराउने ।

(३) गाउँपालिका विपद व्यस्थापन समितिको सचिवालय गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालयमा रहनेछ ।

(४) गाउँपालिका विपद व्यवस्थापन समितिको बैठक अध्यक्षको निर्देशनमा सदस्य- सचिवले बोलाउनेछ । बैठकको अध्यक्षता अध्यक्षले गर्नेछ । बैठक बस्ने प्रयोजनका लागि ५१ प्रतिशत सदस्यलाई गणपुरक संख्या मानिनेछ । तर, आपतकालीन अवस्थामा अध्यक्षले उद्धार तथा राहतका लागि सिधै निर्देशन गर्न सक्नेछ ।

(५) गाउँपालिका विपद व्यवस्थापन समिति बैठक आवश्यकता अनुसार जुनसुकै समयमा पनि वस्न सक्नेछ ।

४. वडास्तरीय विपद व्यवस्थापन समिति :

(१) विपद व्यवस्थापन कार्यमा सहयोग पुऱ्याउन सुनिल स्मृति गाउँपालिकाको प्रत्येक वडामा देहाय बमोजिम वडास्तरीय विपद व्यवस्थापन समिति रहनेछ :

(क) वडा अध्यक्ष- अध्यक्ष

(ख) स्वास्थ्य सम्बन्धी विषय हेर्ने वडास्थित प्रमुख- सदस्य

(ग) राष्ट्रिय मान्यता प्राप्त दलका वडास्थित प्रमुख वा प्रतिनिधि- सदस्य

(घ) नेपाल रेडक्रस सोसाइटीको वडास्थित प्रतिनिधि- सदस्य

(ङ) नेपाल पत्रकार महासंघको वडास्थित प्रतिनिधि- सदस्य

(च) उद्योग वाणिज्य संघको वडास्थित प्रतिनिधि- सदस्य

(छ) वडा सचिव- सदस्य-सचिव

परिच्छेद- तीन

विपद् व्यवस्थापन कोष सम्बन्धी व्यवस्था

५. विपद व्यवस्थापन कोष :

(१) विपद व्यवस्थापनका लागि गाउँपालिकामा एउटै छुट्टै विपद व्यवस्थापन कोष रहनेछ ।

(२) कोषमा देहाय अनुसारको रकम जम्मा गरिनेछ ।

(क) सुनिल स्मृति गाउँपालिकाबाट वार्षिक रुपमा विपद व्यवस्थापन कोषमा विनियोजन भएको रकम ।

(ख) नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने अनुदान सहयोग ।

(ग) विभिन्न सरकारी, गैरसरकारी तथा अन्य दाताबाट प्राप्त भएको सहयोग ।

(घ) अन्य कुनै स्रोतबाट प्राप्त रकम ।

(३) कोषको रकम नेपाल राष्ट्र बैंकबाट क वर्गको इजाजत सरकारी कारोबार गर्न स्वीकृत बैंकमा जम्मा गरिनेछ । कोषको संचालन गाउँपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत र राजश्व तथा आर्थिक शाखा प्रमुखको संयुक्त दस्तखतबाट हुनेछ ।

(४) कोषमा जम्मा भएको रकम विपद व्यवस्थापनका लागि बाहेक अन्य प्रयोजनमा खर्च गर्न पाइने छैन ।

(५) कोषको लेखापरीक्षण महालेखा परिक्षकको कार्यालयबाट हुनेछ ।

६. कोष सञ्चालन समिति :

(१) कोषको लक्ष्य तथा उद्देश्य प्राप्तिका लागि देहाय बमोजिमको कोष सञ्चालन समिति रहनेछ ।

(क) गाउँपालिका अध्यक्ष- संयोजक

(ख) गाउँपालिका उपाध्यक्ष- सदस्य

(ग) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत- सदस्य

(घ) वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन समितिको संयोजक- सदस्य

(ङ) राजश्व तथा आर्थिक शाखा प्रमुख- सदस्य-सचिव

(२) कोष सञ्चालन समितिको काम कर्तव्य र अधिकार

(क) गाउँपालिका विपद कोष व्यवस्थापनका लागि आर्थिक स्रोतको व्यवस्थापन गर्ने,

(ख) गाउँपालिका विपद व्यवस्थापन कोषको सञ्चालनका लागि योजना तर्जुमा गरी गाउँसभाबाट स्वीकृत गराई कार्यक्रम तय गर्ने गराउने,

(ग) विपदको घटना घट्नु अगावै जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,

(घ) विपदबाट पीडित भएका व्यक्तिको सन्दर्भमा तथ्याङ्क संकलन गरी विपदको घटना घटेको ठाउँमा समितिले अनुगमन गर्नुका साथै राहतको कार्यक्रम लागु गर्ने,

(ङ) विपद न्यूनीकरण तथा नियन्त्रणको पूर्वाधार निर्माण गर्न गाउँपालिकालाई सिफारिस गर्ने,

(च) राहत रकम उपलब्ध गराउने ।

(३) कोष सञ्चालन समितिको बैठक संयोजकको निर्देशनमा सदस्य- सचिवले बोलाउनेछ । बैठकको अध्यक्षता संयोजकले गर्नेछ र संयोजकको

अनुपस्थितिमा गाउँपालिकाको उपाध्यक्षले अध्यक्षतामा बैठक बस्नेछ। बैठक बस्ने प्रयोजनका लागि ५१ प्रतिशत सदस्यलाई गणपुरक संख्या मानिनेछ।

(४) बैठक आवश्यकता अनुसार जुनसुकै समयमा पनि वस्न सक्नेछ।

(५) यस समितिका पदाधिकारीले बैठक बसेको दिन गाउँपालिकाका पदाधिकारीले पाए सरह बैठक भत्ता पाउने छन्।

परिच्छेद- चार

उद्धार तयारी, उद्धार तथा राहत सम्बन्धी व्यवस्था

७. उद्धारको तयारी

(क) विपदको जोखिममा रहेको क्षेत्रको व्यवस्था गर्ने।

(ख) तालिम प्राप्त जनशक्तिको साथै विपदको समयमा राहतको छरितो व्यवस्थाको लागि खोज र उद्धार सामग्रीहरुको लगत अद्यावधिक गर्नुका साथै आपतकालीन खाद्यान्न, औषधि एवं लत्ता कपडाको भण्डारण गर्न समन्वय गर्ने।

(ग) सामाजिक एवं गैरसरकारी संघ संस्था एवं पत्रकारहरुको सहयोग समेत लिई गाउँपालिका विपद व्यवस्थापन सम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने।

(घ) विपदको समयमा विस्थापित परिवारहरुलाई सुरक्षित स्थानमा राखी शिविर सञ्चालन गर्न सम्भव भएसम्म विद्यालय, स्वास्थ्य केन्द्र वाहेक तत्कालका लागि अस्थायी रुपमा पुनःस्थापना गर्न पहिचान गरिएका खुला क्षेत्रहरु प्रयोग गर्ने।

८. राहत तथा उद्धार सम्बन्धी व्यवस्था

(क) विपदको घटनामा परी कुनै व्यक्तिको मृत्यु भएको रहेछ भने राहत स्वरुप प्रति मृतक रु. ३५०००।- का दरले मृतकका परिवारलाई सहयोग उपलब्ध गराउने छ।

(ख) विपदबाट घर पूर्णरुपमा नष्ट भएका वा खाद्यान्न वाली तथा जग्गा जमीन समेत नोक्सानी भै तत्काल गुजाराको लागि आवश्यक व्यवस्था गर्नको लागि रु. २००००।- आंशिक घर क्षति भई तत्काल मर्मतको लागि रु. १००००।- तथा गोठ नष्ट भएमा रु. ५०००।- प्रति परिवार राहत सहयोग उपलब्ध गराउनेछ।

(ग) विपदको घटनामा परी घाइते हुनेहरुलाई सरकारी अस्पतालबाट उपचार गरी घर जान आर्थिक सहयोग स्वरुप प्रति व्यक्ति रु. ५०००।- यातायात खर्च दिइनेछ।

(घ) विपदको समयमा पीडित परिवारहरुलाई सुरक्षित स्थानमा राखी शिविर सञ्चालन, आवश्यक सहयोग र समन्वय गरिनेछ ।

(ङ) पीडितहरुलाई राहत वितरण गर्दा यस कोषको अधिनमा रही कोष सञ्चालन समिति मार्फत राहत सहयोग उपलब्ध गराइने छ । तर समितिबाट अनुमोदन गराउने गरी तत्काल उपलब्ध गराउनु पर्ने तोकिएको राहत रकम प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले पीडितलाई उपलब्ध गराउन सक्नेछ । यसरी उपलब्ध गराएको रकमको शोधभर्नाका लागि आवश्यक कागजातसहित कोष सञ्चालन समितिमा पेश गर्नुपर्नेछ ।

(च) राहत सहयोग प्राप्त गर्नको निम्ति पीडितले घटना भएको ३० दिनभित्र प्रहरी सर्जिमिन मुचुल्का तथा अन्य आवश्यक कागजात सहित सम्बन्धित वडा कार्यालयको सिफारिस सहित कोष सञ्चालन समितिमा निवेदन पेश गर्नु पर्नेछ । मृतक तथा घाइतेको हकमा स्वास्थ्य संस्थाको प्रतिवेदन आवश्यक पर्नेछ ।

परिच्छेद- पाँच
विविध

९. अनुगमन तथा प्रतिवेदन सम्वन्धमा :

(१) यो कार्यविधि अनुसार गरिएका काम कारवाहीको लागि गाउँपालिकाबाट अनुगमन गरिनेछ ।

(२) यो कार्यविधि अनुसार सञ्चालित कार्यहरुको प्रतिवेदन गाउँपालिका विपद व्यवस्थापन समिति मार्फत गाउँ कार्यपालिकामा पेश गरिनेछ ।

१०. संशोधन तथा परिमार्जन सम्वन्धमा :

(१) यस कार्यविधिलाई आवश्यकता अनुसार गाउँ कार्यपालिकाबाट संशोधन तथा परिमार्जन गर्न सकिने छ ।

११. खारेजी तथा बचाऊ :

यस कार्यविधि बन्नु भन्दा पहिले विपद व्यवस्थापन सम्बन्धी गरिएका कार्यहरू यसै कार्यविधि अन्तर्गत भएको मानिनेछ । यस कार्यविधिमा व्यवस्था भएका कुराहरुको हकमा नेपालको संविधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ तथा अन्य प्रचलित कानुनसँग बाझिएको हकमा बाझिएको हदसम्म खारेजी हुनेछ ।

आज्ञाले,

लेखनाथ न्यौपाने

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत